«60 χρόνια από την ίδρυση
του Κολλεγίου της Ευρώπης στη Bruges»

«Ποια είναι η άποψή σας για το μέλλον της Ευρώπης;»

Πριν λίγες εβδομάδες ολοκληρώθηκε ένας μακρύς και επίπονος κύκλος που άνοιξε το 2001 με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Lacken και ολοκληρώθηκε με την υιοθέτηση από τους 27 της Αναθεωρητικής Συνθήκης της Λισαβόνας. Μετά από διαδοχικές εμπειρίες αμφισβητήσεων και απογοητεύσεων έχουμε επιτέλους στα χέρια μας ένα θεσμικό πλαίσιο και ορισμένες πολιτικές κατευθύνσεις που γενούν ελπίδα για μια νέα πορεία της Ένωσης ~~απέναντι~~ στις αβεβαιότητες και τις προκλήσεις ~~που αντιμετωπίζουν οι λαοί της Ευρώπης~~.

Ελπίδα όμως ως προς τι;

Το κέντρο βάρους της νέας συνθήκης βρίσκεται στη θεσμική λειτουργία της Ένωσης με την επιδίωξη μιας μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας και ευρύτερης δημοκρατικής νομιμοποίησης ~~της Ένωσης~~. Οι νέες πολιτικές αφορούν ορισμένα σύγχρονα κρίσιμα προβλήματα, όπως η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, η ενεργειακή ασφάλεια η περαιτέρω εμβάθυνση ενός χώρου ελευθερίας, δημοκρατίας και ασφάλειας, η κοινωνία της γνώσης. Όμως οι νέες πολιτικές συγκρινόμενες με το κεκτημένο δεν προσφέρουν τον στόχο, την πνοή, όπως συνέβη στο παρελθόν με τις αναθεωρήσεις, όταν σχεδιάζαν την Ενιαία Εσωτερική Αγορά, την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας, η την Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Δεν

- ελέγχος του εσωτώσεων της οικονομικής κρίσης — των χρηματοπιστωτ-
- ελέγχος μεταυάστευσης — ωορρά ωεριοσότερα χρήματα — ων μέσω

ζιάτην ανακτιζιαμή

- κρηματική αρχιγή

βοήθεια

περιέχει ένα μεγαλόπνοο σχέδιο όπως εκείνο της Στρατηγικής της Λισαβόνας που θεσπίσθηκε από ένα Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 2001.

Αναμφισβήτητα η νέα Συνθήκη δείχνει ότι οι εταίροι έχουν επίγνωση των προκλήσεων με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπη η Ένωση. Οι αξίες, οι αρχές και οι προγραμματικοί στόχοι που αναφέρονται στις γενικές διατάξεις περιγράφουν μια προοδευτική πολιτική κατεύθυνση και έχουν οραματικά στοιχεία. Δείχνουν την πρόθεση η Ένωση να ανταποκριθεί στις αγωνίες και τις προσδοκίες των πολιτών της. Όμως στη συνέχεια η μετουσίωσή τους σε ειδικές ρυθμίσεις είναι άνιση. Είναι άνιση ως προς το βαθμό επεξεργασίας συγκεκριμένων δρόμων, μέσων και διαδικασιών για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά τα προβλήματα. Έτσι λοιπόν ενώ η πρόοδος σε κάποιους τομείς θα προωθείται από τις διατάξεις της ίδιας της Συνθήκης, σε άλλους εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από τις αποφάσεις της διακυβερνητικής συνεργασίας. Η νέα Συνθήκη δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί στο αίτημα για μια ολική ισόρροπη προσπάθεια εμβάθυνσης των πολιτικών της Ένωσης. Οι πολίτες θα πρέπει να περιμένουν για να διαπιστώσουν αν θα υπάρξει πρόοδος, αν η Ένωση θα ανταποκριθεί στα αιτήματά τους.

Είναι αλήθεια, ότι πολλοί πολίτες διστάζουν να απαντήσουν θετικά στο ερώτημα, αν η Ένωση πρέπει να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις. Μια πλειοψηφία θεωρεί ότι τα όσα συμβαίνουν έξω από τα σύνορα της χώρας ακόμα και αν θίγονται τα ζωτικά συμφέροντα των πολιτών της οφείλουν και μπορούν να αντιμετωπιστούν από το εθνικό κράτος. Η άποψη αυτή είναι από

τα πράγματα ξεπερασμένη. Δεν ισχύει ούτε καν σε επίπεδο περιφερειακών ή διμερών κρίσεων. Απόδειξη π.χ. για την Ελλάδα είναι τα ζητήματα του Κυπριακού, του Σκοπιανού, του Κοσσόβου, του Κουρδικού, του Ισραηλοπαλαιστινιανού για να σταθούμε μόνο στη γειτονιά μας. Απαντήσεις βιώσιμες είναι εφικτές πλέον μόνο σε υπερεθνικό επίπεδο είτε της Ένωσης είτε της παγκόσμιας κοινωνίας.

Όμως τα προβλήματα δεν είναι μόνο προβλήματα ομόρων ή διμερών σχέσεων. Ζητήματα ασφάλειας, ευημερίας αλλά και επιβίωσης μαστίζουν τον πλανήτη. Η διασπορά πυρηνικών όπλων, η τρομοκρατία, οι περιβαλλοντικές απειλές, οι δυσοίωνες προοπτικές στον ενεργειακό τομέα, οι ραγδαίες δημογραφικές ανακατατάξεις, οι θρησκευτικές αντιπαλότητες, η καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων διαχέουν απειλές και επιπτώσεις πολύ μακρύτερα από τις αρχικές τους εστίες και εισβάλλουν στην καθημερινότητά μας.

Θέλω να σταθώ στον ρόλο και στις ευθύνες της Ευρώπης. Η πλειοψηφία της κοινής γνώμης συμφωνεί ότι η Ένωση πάγια υστερούσε και υστερεί ν' ανταποκριθεί στις νέες παγκόσμιες προκλήσεις. Επέκρινε αυστηρά την ελλειμματική αποτελεσματικότητα της στις μεγάλες κρίσεις.

Η νέα Συνθήκη αντιλαμβάνεται την Ένωση ως μια ιδιαίτερα εξωστρεφή οντότητα στη διεθνή σκηνή. Θέτει αναλυτικά τους στόχους, τα μέσα και τις διαδικασίες της πολιτικής της. Ενισχύει τον Ύπατο Εκπρόσωπό της με αρμοδιότητες για εκπλήρωση καθηκόντων ισοδυνάμων ενός Υπουργού Εξωτερικών της Ένωσης.

Ένωσης. Διαμορφώνει έτσι ένα ουσιαστικό πλαίσιο κοινής εξωτερικής πολιτικής, ασφάλειας και άμυνας. Δημιουργεί προϋποθέσεις, ώστε η Ένωση να αναδειχθεί σε πρωταγωνιστικό παίκτη ενός πολυκεντρικού διεθνούς συστήματος. Όμως οι δυνατότητές της έχουν όρια. Αυτά ορίζονται από τον διακυβερνητικό χαρακτήρα της Ένωσης. Η νέα Συνθήκη αφήνει ανοιχτό και για το μέλλον το ενδεχόμενο ασυμφωνίας ή ισχνών συμβιβασμών που αδυνατούν να μετατραπούν σε αποτελεσματική πολιτική παρέμβαση. Ιδίως όταν υπογραμμίζεται στις υπ αριθ. 30 και 31 Δηλώσεις της ότι οι πολιτικές της Ένωσης δεν επηρεάζουν τις αντίστοιχες των κρατών μελών στην εξωτερική πολιτική, στην πολιτική άμυνας και την πολιτική ασφάλειας. Σε κρίσιμα ζητήματα οι 27 και όχι η Ένωση σύμφωνα με τους καταστατικούς της στόχους θα αποφασίζουν. Από αυτούς θα κριθεί τελικά κατά πόσο η νέα Συνθήκη θα ανταποκριθεί στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει στο εξωτερικό πεδίο η Ευρώπη.

Το συμπέρασμα είναι ότι όχι μόνο απουσιάζει η καταγραφή μιας πορείας προς το καταληκτικό στάδιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αλλά και ότι δεν υπάρχει καν ένα σχέδιο πολιτικής που θα μπορούσε να εμπνεύσει τις πλειοψηφίες των εθνικών κοινωνιών και να τις κινητοποιήσει προς ένα στόχο.

Για πολλούς το σημερινό κεκτημένο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αν λάβει μάλιστα κανείς υπόψη τα 27 κράτη μέλη με τις ιδιαιτερότητές τους, αρκεί. Έχουν κατακτήσει ικανοποιητικά επίπεδα ανάπτυξης, ισχύος και ευημερίας, ώστε δεν βλέπουν τον λόγο να εκχωρήσουν περαιτέρω κυριαρχικά δικαιώματα και οικονομικούς πόρους «υπέρ τρίτων» στην Ένωση. Αν πάσχει

κάπου το σύστημα ευπρόσδεκτες γίνονται οι διορθώσεις και οι βελτιώσεις μέσα από την λειτουργία άλλοτε του κοινοτικού μοντέλου και άλλοτε των διαδικασιών της διακυβερνητικής συνεργασίας.

Σε άλλους αυτό το κεκτημένο δεν αρκεί. Όμως η μετάβαση σε μια ποιοτική μεταλλαγή της Ένωσης στην κατεύθυνση μιας βαθύτερης και ολόπλευρης πολιτικής ενοποίησης γεννά ανασφάλεια και εθνικές αναδιπλώσεις.

Σίγουρα πολλοί από εμάς θα επιθυμούσαμε περισσότερα. Για παράδειγμα ένα γενναίο βήμα προς ένα σχήμα οικονομικής διακυβέρνησης σε επίπεδο Ένωσης ως αποτέλεσμα και των εμπειριών της παγκόσμιας κρίσης. Όμως η πλειοψηφία των πολιτικών ηγεσιών δεν είναι έτοιμη να προχωρήσει σε μια τέτοια κατεύθυνση. Το ίδιο ισχύει και για την κοινωνική Ευρώπη. Δεν πρέπει να υποτιμηθούν στη νέα Συνθήκη τα προτάγματα της πλήρους απασχόλησης, της κοινωνικής προόδου, της κοινωνικής δικαιοσύνης και προστασίας, της ισότητας ανδρών και γυναικών, της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών, της προστασίας του παιδιού, της κοινωνικής συνοχής και της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών. Σε τι έκταση όμως και με ποιους τρόπους θα υλοποιηθούν αυτές οι γενικές κατευθύνσεις;

Η αναστροφή αυτής της στάσης είναι εφικτή. Μια τέτοια δυναμική απαιτεί ένα πολιτικό λόγο που με συγκεκριμένες προτάσεις θα πείθει για το αυτονόητο: Ότι όλο και περισσότερο στο υπερεθνικό επίπεδο -εν προκειμένω της Ευρωπαϊκής Ένωσης- μπορούν να αναζητηθούν αξιόπιστες και βιώσιμες απαντήσεις, να επιτευχθούν

καλύτερα αποτελέσματα, μεγαλύτερες επιδόσεις, δικαιότερη διάχυση ευημερίας και ασφάλειας για όλους τους πολίτες. Ότι με κοινές στρατηγικές παρεμβάσεις μπορούν να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικότερα οι αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης στην ανάπτυξη, στις χρηματοπιστωτικές αγορές, στις αγορές εργασίας, στο κοινωνικό κράτος, στο περιβάλλον. Αυτός ο λόγος όλο και λιγότερο διατυπώνεται σε επίπεδο πολιτικών ηγεσιών και κατ αντανάκλαση στις τοπικές κοινωνίες. Το πολιτικό εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ανατίθεται σε μια όλο και πιο ισχυρή γραφειοκρατία τεχνοκρατών, αποπολιτικοποιείται και κατ επέκταση υπονομεύεται. Εύλογα καλλιεργείται ο ευρωσκεπτικισμός.

Η ενίσχυση της δημοκρατίας απαιτεί την ανάδειξη της πολιτικής διάστασης, την ελεύθερη δημόσια διαβούλευση, τη συζήτηση των προβλημάτων σε ένα ανοιχτό σε όλους χώρο πολιτικού διαλόγου. Τα κοινά θέματα να συζητιούνται ενώπιον όλων των εθνικών ακροατηρίων. Να αποτελούν και δικά τους θέματα. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται πληροφόρηση προς όλους, διαφάνεια, έλεγχος και λογοδοσία. Ο ευρωπαϊκός δημόσιος χώρος είναι το μέσο για να περιορισθεί το έλλειμμα δημοκρατίας.

Η δημιουργία του χώρου αυτού είναι έργο των δυνάμεων εκείνων που επιδιώκουν μια ισχυρή και δημοκρατική Ένωση. Οφείλουν να επιζητούν συστηματικά να συζητούνται τα θέματα της Ένωσης σε όλες τις χώρες ταυτόχρονα για να διαμορφωθούν κοινές πολιτικές. Προτάσεις για τέτοιες κοινές δράσεις υπήρξαν, όπως για την ενέργεια ενός δημοψηφίσματος ταυτόχρονα σε όλη την Ένωση για την αποδοχή του Σχεδίου Συντάγματος, για την εκλογή του

Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Οι προτάσεις αυτές συνάντησαν την σθεναρή αντίσταση των κρατών μελών που δεν θέλουν να ξεπεραστεί το πλαίσιο της διακυβερνητικής συνεργασίας και φοβούνται τον περιορισμό της αυτονομίας τους. Η εμπέδωση της δημοκρατίας σε υπερεθνικό επίπεδο απαιτεί όμως την αναζήτηση και την εξάσκηση σε νέους τρόπους συλλειτουργίας που ανταποκρίνονται στις νέες συνθήκες της μεταεθνικής πραγματικότητας.

Η δημοκρατική διακυβέρνηση προέκυψε στα κράτη έθνη όταν στο έδαφός τους διαμορφώθηκε μια πολιτική κοινότητα μέσα από δημόσιο διάλογο. Αυτός ο διάλογος βοήθησε τους πολίτες να συνειδητοποιήσουν ότι έχουν κοινά συμφέροντα και με ποιο τρόπο θα τα υπερασπισθούν. Έτσι και στην Ένωση η δημόσια συνεννόηση για τη διαμόρφωση μιας βάσης αλληλεγγύης μεταξύ των λαών της θα συμβάλει σε κοινά αποδεκτούς θεσμούς και διαδικασίες δημοκρατίας στο υπερεθνικό επίπεδο. Θα διασφαλίσει νέες μορφές δημοκρατικής διακυβέρνησης στον μεταεθνικό αστερισμό.

Η καθιέρωση της δημόσιας διαβούλευσης για την ευρωπαϊκή πολιτική σε όλη την Ένωση θα συμβάλει και στην αποσαφήνιση των στόχων της ενοποιητικής προσπάθειας και στην οριστικοποίηση του θεσμικού σχήματος της Ένωσης. Η δημόσια διαβούλευση είναι η κινητήρια δύναμη για να ενοποιηθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο επιδιώξεις και αντιλήψεις, να συνειδητοποιηθούν τα κοινά συμφέροντα και να προκύψει μια

συλλογική ταυτότητα πέρα από τα όρια των κρατών μελών, μια ευρωπαϊκή πολιτική κοινότητα, ένας ευρωπαϊκός δήμος.

Στη δημόσια συζήτηση αλλά και στα όργανα της Ένωσης κάποια ζητήματα θα μείνουν για πολλά χρόνια στην ημερήσια διάταξη. Για παράδειγμα: Για να ισχυροποιήσουμε την Ευρωπαϊκή οικονομία αρκεί να βελτιωθεί η στρατηγική της Λισαβόνας ή χρειάζεται μια συνολική επανεξέτασή της; Πως προλαμβάνεται το ενδεχόμενο επανάληψης μιας ανάλογης οικονομικής κρίσης με εκείνη που βιώνουμε εδώ και δύο χρόνια; Πως μεγιστοποιούνται οι προσπάθειες για ανταγωνιστικότητα των οικονομιών μας στην παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα χωρίς να υπάρξει έμμεσα επίπτωση στο κοινωνικό κράτος; Είναι ή δεν είναι μια κοινωνία της συνοχής αναγκαίος όρος της πορείας; Το περίσσευμα του παραγόμενου πλούτου στηρίζει πρωταρχικά την επιχειρηματικότητα ή αναδιανέμεται, σε τι έκταση και υπέρ ποίων; Οι ευθύνες για τις κοινωνικές πολιτικές πως επιμερίζονται μεταξύ Ένωσης και εθνικού κράτους; Η προσπάθεια θα πρέπει να κατατείνει στην επιβίωση του υπάρχοντος ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου ή στον επαναπροσδιορισμό του με νέα χαρακτηριστικά και στόχους; Πώς συγκροτείται ένα αξιόπιστο μοντέλο παγκόσμιας διακυβέρνησης; Το εγχείρημα να απαντηθούν τα ερωτήματα αυτά αποτελεί τη μεγάλη πρόκληση για το μέλλον της Ένωσης και για την εξασφάλιση της αξιοπιστίας της έναντι των πολιτών της.

Είναι γεγονός ότι η πολιτική ενοποίηση στην κατεύθυνση μιας ομοσπονδιακής Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι επίκαιρη. Χαρακτηριστικό όμως της νέας Συνθήκης δεν είναι μόνο ότι διατηρήθηκε ο χαρακτήρας της Διακυβερνητικής συνεργασίας. Οι

πάρα πολλές ενστάσεις, εθνικές επιδιώξεις, οι φόβοι μπροστά στη νέα πραγματικότητα συμβίωσης 27 κρατών μελών και η γενικευμένη έλλειψη εμπιστοσύνης ανέδειξαν κεντρόφυγες δυνάμεις. Οδήγησαν έτσι σε μια σωρεία ειδικών ρυθμίσεων, εξαιρέσεων και δυνατοτήτων αυτοεξαιρέσεων, πρωτόγνωρων σε τέτοια έκταση στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η σημερινή εικόνα προαναγγέλλει ότι μέσω αυτών θα οδηγηθούμε κατά την εφαρμογή της Συνθήκης σε μια πραγματικότητα πολλαπλών ταχυτήτων και επιπέδων ολοκλήρωσης, έστω και αν αυτό δεν ήταν κεντρική επιδίωξη των 27. Ενδεικτικό είναι ότι η Συνθήκη εμπεδώνει δύο ταχύτητες ως προς την συμμετοχή στην ΟΝΕ. Το φαινόμενο αυτό θα επαναληφθεί και σε άλλους τομείς με την προσφυγή στις διατάξεις της ενισχυμένης συνεργασίας;

Οι λύσεις που θα προκύψουν από τη νέα Συνθήκη άλλοτε θα αποδειχθούν βιώσιμες άλλοτε όμως θα μετεξελιχθούν όπως εκείνες των προηγουμένων Συνθηκών. Η Ένωση υπό την πίεση των κοινωνικοοικονομικών μεταβολών θα συνεχίσει να αναζητά νέες μορφές οργάνωσης συνδυάζοντας την διακυβερνητική και την ομοσπονδιακή λογική. Τα περιθώρια χρόνου για νέες αναζητήσεις και νέες ισορροπίες θα στενεύουν όμως όσο αυξάνεται η διάσταση των προβλημάτων και ο χειρισμός τους θα απαιτεί σταθερά σχήματα συνεργασίας σε βάθος χρόνου. Ήδη έχει αναδειχθεί η ανάγκη να προσαρμόζεται η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας σε μια πολιτική ανάπτυξης της Ευρώπης όπως διατυπώνεται από το Ecofin. Η Ένωση θα διαμορφώσει έτσι βαθμιαία την οριστική της μορφή με βάση τα πάγια προβλήματα που θα καλείται να χειριστεί. Η ΟΝΕ το πιστοποιεί.

Είναι παρακινδυνευμένο να προβλέψει κάποιος ποιο θα είναι το καταληκτικό σχήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακόμη και το πώς θα αξιοποιηθούν οι δυνατότητες συμμετοχής ή εξαίρεσης που προβλέπονται στην νέα συνθήκη.
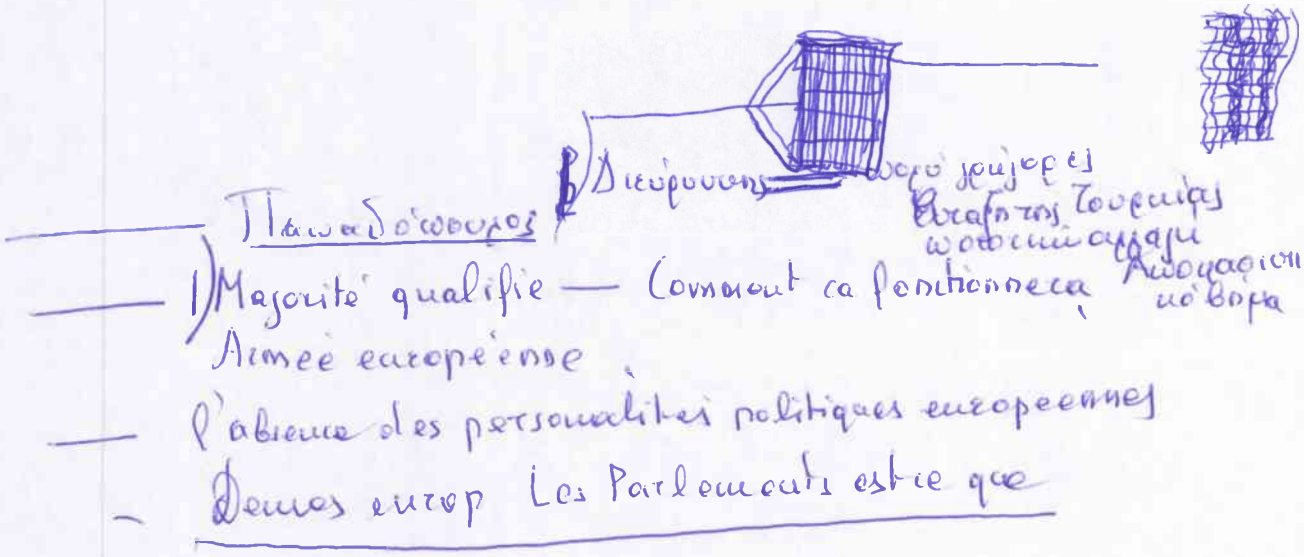
Γι' αυτό εκείνο που προέχει είναι να δοκιμασθεί σε ένα μεσοπρόθεσμο βάθος χρόνου η συνθήκη. Να μεγιστοποιηθούν οι προσπάθειες για εμβάθυνση υπαρχουσών πολιτικών όπως π.χ. η στρατηγική της Λισαβόνας. Να δρομολογηθούν οι νέες για παράδειγμα στο θέμα των κλιματικών αλλαγών ή για ένα αναβαθμισμένο ρόλο της Ένωσης στο παγκόσμιο σύστημα. Η αποτελεσματικότητα, ή η έλλειψή της θα ανοίξουν νέους δρόμους.